

UN INVENTARI DE JOIES REIALS EN TEMPS DE JAUME II. NOTES LINGÜÍSTIQUES

Javier GIRALT LATORRE
Universitat de Saragossa

A Maria Rosa Fort

1. INTRODUCCIÓ

En la documentació conservada relativa a la Corona d'Aragó, no és estrany trobar-hi inventaris de joiells dels reis de la cancelleria aragonesa, generalment descripcions minucioses d'aquells que empenyoraren els monarques per tal de poder fer front als deutes assolits: durant l'Edat Mitjana, la penúria constant de la tresoreria reial obligava, de vegades, els sobirans a engatjar les joies, com a garantia d'una quantitat manllevada per atendre les necessitats de la Corona, sobretot aquelles que venien ocasionades per les guerres. En general, han estat els historiadors els qui han donat notícia d'aquests manuscrits i els qui se n'han ocupat de l'estudi des d'una perspectiva estrictament històrica. Per posar alguns exemples, de 1396 és un document datat a Saragossa el 25 de novembre, redactat en català, en el qual es fa una descripció amb tot detall dels objectes del rei Joan I empenyorats per la reina Maria de Luna i que el rei Martí confessa haver recuperat (Vilar, 1988: 329-330). Posterior és un text en el qual es fa una relació d'una sèrie de joiells de caràcter personal que el rei Alfons el Magnànim entregà a la Taula de Canvi de la ciutat de Barcelona: es tracta d'un plec de l'any 1429 escrit en català, que conté la relació de les peces dipositades en una caixa petita de fusta, amb dues tanques de forma diferent, segellades amb les armes reials de Sicília (Tintó, 2005: 767-768). Finalment, de diversa datació són altres manuscrits redactats en aragonès (entre 1457 i 1482), en els quals es fa constar que les joies del rei Alfons V foren entregades per sufragar les despeses ocasionades per les guerres de conquesta i pacificació de Nàpols, panorama dramàtic que es mantingué posteriorment amb el seu successor i germà En Joan, rei de Navarra i a partir de 1458 també d'Aragó, i que afectà igualment el príncep Ferran (Marín, 2000: 494-496).

Un altre bon exemple d'inventari, tot i que la seva redacció no fou motivada aparentment per cap penyora, és el que tenim conservat a l'Arxiu Municipal de Saragossa, al costat d'algunes cartes diplomàtiques del segle XIV referents a distints assumptes de la Coro-

na d'Aragó (la política granadina amb Aragó, les relacions d'Aragó amb el Marroc, l'activitat de les naus aragoneses en les empreses de l'Estret de Gibraltar, o les relacions entre Aragó i Castella, o entre Aragó i Tunís). Totes aquestes cartes foren transcrits i editades pel professor Ángel Canellas en 1946, entre les quals inclogué, com ell afirma, «una curiosa relació de joyas pertenecientes a los reyes de Aragón en tiempos de Jaime II» (Canellas, 1946: 33). És un document en paper, un quadernet de dos fulls, de 310 x 220 mm. per full, pertanyent a la Sèrie Diplomàtica (sig. R-44), que actualment es pot consultar en línia¹. L'inventari, sense dades de procedència i d'història (a banda de les antroponímiques), descriu dos lots de joies: un pertanyent a la reina d'Aragó regalat pel rei Jaume II l'any 1305, el qual havia estat portat de Provença per Jaume Despuig; i un altre que fou entregat l'any 1303 pel rei a Pere March², el seu *escrivà de ració*, perquè el dugués a Provença. Tanmateix, en cap moment s'indica en el manuscrit la data tòpica i crònica de la redacció, tot i que, per les característiques del text, assegura el Dr. Canellas que pertany al segle XIV.

En el present treball, el nostre propòsit és: 1) oferir l'edició filològica del text, realitzada a partir de la lectura del document original, la qual cosa ha permès corregir alguna errada d'interpretació en la transcripció paleogràfica que publicà el professor Canellas; i 2) comentar els trets lingüístics que hem considerat més interessants per tal de caracteritzar la *scripta* catalana que s'hi reflecteix.

2. EDICIÓ FILOLÒGICA DEL TEXT

(f. 1r) E primerament, dues garlandes d'or ab perles et ab péres precioses, en la una de les quals eren IX pessas en què eren² encastats V balays groses, ço és a saber, cascun d'aquells en mig de la una de les pessas damunt dites.³ Item IIII marchdes grosses encastats semblantment en mig de la una de les dites pessas. Item VIII balays co-⁴munament grosses encastats en IIII pessas de les dites IX pessas, ço és a saber, II en cascuna pessa de les⁵ dites IIII pessas en les orles. Item X marchdes comunament grosses encastats en les romanens V pessas⁶ de les dites IX pessas, ço és a saber, II en cascuna de les dites V peçes engir e en les orles d'aquells.⁷ Item XVIII saffirs comunament grosses encastats, ço és a saber, II en cascuna de les dites IX pessas⁸ engir e en les orles d'aquells. Item XXXVI perles groses encastades, ço és a saber, IIII en cascuna delles⁹ dites IX pessas per lo canton d'aquells. Item CVIII perles groses menudament encastades per les jun-¹⁰tures de les dites IX pessas. Item eren entorn de les dites perles groses marchdets granats¹¹ menuts a ornament.

¹²Item en l'altra garlanda d'or eren altres IX pessas, en V de les quals e en lo mig de cascuna d'aquelles V¹³ pessas eren encastats V saffirs grosses. Item IIII balays groses semblantment encastats en altres IIII peses¹⁴ de les dites IX pessas, ço és a saber, cascun

1. Veg. http://www.zaragoza.es/ciudad/usic/fondos/detalleDocumento_Fondo?id=000010365

2. En altres documents signats pel rei Jaume II de 1307, 1308 i 1311, s'hi esmenta aquest mateix personatge amb el càrrec de *tresorer reial* (Olivar Bertrand, 1961: 290, 293 i 294).

d'aquells en lo mig de les pessas damunt dites. *Item* XX balays no/¹⁵ axí grosses encastats en V pessas de les dites IX pessas, ço és a saber, IIII en les orles de cascuna de les/¹⁶ dites V pessas. *Item* XVI saffirs no axí grosses encastats en les romanents IIII pessas, ço és a saber, IIII/¹⁷ en les orles de cascuna d'aquelles IIII. *Item* XXXVI perles grosses encastades entorn de les dites IX/¹⁸ pessas, ço és a saber, IIII en les orles de cascuna de les dites pessas. *Item* CXXX perles no axí grosses/¹⁹ encastades en les juntures de les dites IX pessas. *Item* eren entorn de les dites péres grosses perles/²⁰ grosses a ornament dels marchades menuts encastats. La dita garlanda donà lo senyor rey a madona/²¹ la reyna en Exea, dimercres, XIX dies anats de jener de l'any de MCCCV, com en Jacme Despug la ac/²² aportada de Proenssa.

²³*Item* dues coronas d'or, cascuna d'aquelles de XI pessas, en la una de les qualls coronas eren XLIII/²⁴ balays grosses et menys grosses. *Item* XXVI saffirs grosses e menors de grosses. *Item* VI mara=²⁵ gdes e foradats el mig e plans. *Item* XI maragdes grosses e menors de grosses dels damunt dits. *Item*/²⁶ XLIX perles grosses encastades en la corona damunt dita. *Item* IIII vints e V perles pe[r]ffilades en/²⁷ les orles de la dita corona. *Item* XI balays menors dels altres damunt dits, les qualls totes pedres/²⁸ són encastades en les pessas de la corona damunt dita. *Item* són encastats en la corona damunt dita molts/²⁹ maragdes pocs e balaxets e saffirets menuts encastats per ornament de la dita corona, salvan (^{f. 1^v}) emperò que en la pessa mijana, en la quall à ymaga d'aguyla, defayl un[a] pedra ab són caraston en què/² era encastada la dita pedra encastada, la qual pedra no és comptada en lo nombre damunt dit e la quall/³ pedra és dret balays. *Item* defayl<s> en la corona damu[n]t dita de part dreta I balays ab son caraston/⁴ e no és nombrat en compte dels altres damu[n]t dits.

⁵*Item* en la altra corona d'or ab pedres e ab perles de XI pessas eren VI balays grosses. *Item* XXXIII/⁶ balays no tant grosses com los altres damunt dits VI. *Item* altres XXXIII balays menys de los/⁷ altres XXXIII, e aquests XXXIII són encastats en aguyles empremtades en la corona damunt dita.⁸ *Item* IIII saffirs grosses. *Item* un saffir pus gros que lls altres damunt dits, qui és encastat en mig de la/⁹ dita corona. *Item* XV saffirs pus pocs que no són los V damunt dits. *Item* XXII saffirs menors/¹⁰ encastades (*sic*) en aguyles empremtades en la dita corona. *Item* XII maragdes grosses encastats/¹¹ el mig. *Item* VI maragdes no tant grosses. *Item* XI maragdes menors encastats en les dites aguyles/¹² empremtades en la dita corona. *Item* XLIII perles grosses encastades, ço és a saber, en cascuna pessa/¹³ IIII per cantó. *Item* IIII vints e XII perles grosses enfilades en l'orle de la dita corona.

¹⁴*Item* dues nosques d'or ab perles e ab péres precioses, en cascuna d'aquelles ere encastat I saffir gros/¹⁵ el mig. *Item* X saffirs grosses encastats en los castons per orles della dita nosqua. *Item* XI/¹⁶ saffirs no tant grosses. *Item* VI balays grosses encastats en los castons per orles della dita nosqua.¹⁷ *Item* VIII balays grosses e no tant grosses. *Item* [...] maragdes grosses encastats per en los castons/¹⁸ per orle de la dita nosqua, en la quall nosqua era I castó en què no avia ninguna pedra.

¹⁹*Item* IIII perles molt grosses encastades. *Item* VIII altres perles no axí grosses. *Item* entorn del dit/²⁰ saffir gros eren b[a]laxets e maragdets encastats per ornament, e fayl-ne I. *Item* era en la dita nosqua/²¹ una imaga de reig coronat tenent en la mà ymage d'espaha e una perla ab una creu d'or en l'altra/²² mà, la quall perla és comptada en les altres perles damunt dites. *Item* ere en la dita noscla una ymage/²³ de regina coronada tenent en la mà la una ymage d'oceyll. *Item* II pahons d'or en los qualls penya la/²⁴ di[ta] noscla. Era en

cascon dels dits pahons una perla molt grossa encastada en los pics d'aquells/²⁵ pahons. Item un balays gros encastat sots los peus de cascon dels dits pahons.

(f. 2r) Item eren XI perles grosses in orla caudis cuyuslibet pahonum icastare. Item XVI saffirs grosses/² encastats entre les ales e els rams de la coha de cascon pahó. Item VI saffirs menudets eren encastats/³ en canó de la coha de cascon pahó. Item IX balaxets encastats en les ales e en la coha de cascu pahó.⁴ Item entorn de la perle grossa encastada en cascu dels dits pahons en ornament de maragdes [...]/⁵ encastats. Item eren III perles comunes encastades sots los peus de cascu dels pahons damunt dits,⁶ salvan I maragde gros qui és sobirà.

⁷En l'altra, emperò, noscla d'or era una ymage reyal e altra ymage de regina coronada e són en la part sobirana;⁸ en la part emperò jusana era una ymage d'ome e l'altra de fembra en lo mig de la quall noscle era una/⁹ grossa perle encastada e ornada de maragdes menuts encastats entorn d'aquella. Item eren entorn d'aquella perla/¹⁰ grossa LV perles grossetes enfilades. Item eren aquí IX perles grosses encastades per orla. Item eren XXI-II/¹¹ perles no tant grosses environades de maragdes menuts encastats entorn d'aquells. Item eren XXIII balays/¹² entre grosses e me[n]ys grosses e menors. Item XXIII saffirs entre grosses e menys grosses e menors. Item/¹³ V maragdes grosses encastats per orla d'aquella noscla, axí emperò que II castonets e dues pedres, que segons qui hom/¹⁴ presumia e deya eren maragdes, defallien de la noscla damun dita. Item eren XVI maragdes menys grosses que·lles/¹⁵ dits V. Item eren en la dita noscla dos penchitors, en cascon dels qualls era aguyla d'or e en cascuna era/¹⁶ una perla grossa encastada en mig, en lo coyll de cascuna aguyla era I maragde gros encastat, e en la ala/¹⁷ de cascuna aguylla era I balays e II perles e en la coa de cascuna aguyla I safir, e en los penchitors [...]/¹⁸ les dites ales eren en cascon penchitor I balays e I safir gros, e en les juntures de cascon dels dits penchi-/¹⁹ tors eren XI perles no molt grosses.

²⁰Item dues coreges d'or clavades en correges de seda vermeylla e fill d'or de Xipre, en la una de les qualls/²¹ exceptat lo cap e moscleta e penyador d'aquella corega, són XXX pessas. E era en lo dit cap I saffir molt/²² gros en lo mig e VII saffirs grosses e II menys grosses. Item en lo cap de la dita corega VII balays grosses/²³ e dues perles grosses e I maragde, axí emperò que del dit cap vers la corega deffaylen II castonets/²⁴ e pedres qui eren presumits que fossen, deguesen éser dos balays. En la moscleta, però, de la dita corega/²⁵ eren VI safirs grosses, la I dells qualls qui és en lo mig és molt pus gros que·lles altres. Item eren en la/²⁶ dita moscleta VI balays no axí grosses com los dits safirs. Item eren en lo penyador della dita/²⁷ noscla I balays en lo mig d'aquell e II perles grosses clavades e III maragdes, ço és a saber, en cascon/²⁸ cantó del dit penyador I. En les dites [...] XXX peses de la dita corega eren LXXIII balays (f. 2v) grosses encastonats per les orles e en lo mig. Item e I castonet d'or en lo quall no ha perra e en lo quall/² és presumit que degueren ésser I balays e era prop lo cap de la dita corega. Item XXX balays no axí gro-/³ ses encastats en XV peses de les dites XXX pessas. Item eren en les dites XXX pessas de la/⁴ dita corega XXXIII saffirs grosses encastats per les orles lo mig e defayl de la dita orla/⁵ I castonet e una péra qui era presumit ésser saffir. Item eren XXX safirs no axí grosses encastats/⁶ en XV peses de les dites XXX pessas. Item III vints e X perles grosses encastades en la corega/⁷ damunt dita e és I loch en la orla de la [...] corega, en lo quall defall una perla ab son guarniment, la quall no/⁸ és comptada en les dites XC perles. Item III afibladors tranchats en que entre lo gachon della sivella/⁹ de la dita corega.

¹⁰En la altra emperò corega d'or eren XXV pessés exçeptat lo cap e moscleta e penyador exçeptat/¹¹ semblantment, e eren en lo dit cap IIII saffirs grosses e VIII balays grosses e IIII balays no molt/¹² grosses e III maragdes comuns, e V perles grosses encastades, e en lo penyador eren I saffir/¹³ e II balays eguals. En la moscleta emperò damunt dita eren IIII balays e II saffirs grosses en lo/¹⁴ [...] de les XIII pessés de les [...] V pessés eren encastats XIII saffirs groses/¹⁵ e en les orles de les dites XXV peses eren encastats LIX/¹⁶ saffirs menys grosses. En lo mig emperò de les remanens XII [...] eren XII balays groses/¹⁷ e en les orles de les dites XXV peses LIII balays menys groses. Item en les orles e en los/¹⁸ migans de les dites XXV pessés eren CLXVI perles entre groses e me[n]ys grosses. Les/¹⁹ qualls yoyes dessús escrites foren liurades per manament del senyor rey a-n Pere March, scrivan de/²⁰ raçió del dit senyor rey, qui les portà en Proença e foren deliurades el mes de gener anno Domini M^o/²¹ CCC^o terçio.

3. NOTES LINGÜÍSTIQUES

3.1. GRAFIES

3.1.1. Vocalisme

a) La y s'utilitza tant amb valor semivocàlic com semiconsonàntic: *rey* (1r.20, 2v.19, 2v.20), *reyna* (1r.21), *balays* (1r.2, 1r.3, 1r.13, 1r.14, 1r.24, 1r.27, 1v.3, 1v.5, 1v.6, 1v.16, 1v.17, 1v.25, 2r.11, 2r.17, 2r.18, 2r.22, 2r.24, 2r.26, 2r.27, 2r.28, 2v.2, 2v.11, 2v.13, 2v.16, 2v.17); *deya* (2r.14), *reyal* (2r.7), *yoyes* (2v.19). A més, és fonèticament vocal en els mots *ymaga* (1v.1), *ymage* (1v.21, 1v.22, 1v.23, 2r.7, 2r.8).

b) Hi ha algun cas de confusió de *a*, *e* àtones, tal vegada com a feble reflex de la neutralització vocàlica oriental: *orle* (1v.13, 1v.18), *perle* (2r.4, 2r.9), *noscle* (2r.8), *ymaga* (1v.1), *imaga* (1v.21)³, tot i que apareixen en el text com a predominants *orla*, *perla*, *noscla*, *ymage*.

3.1.2. Consonantisme

a) S'atesta confusió en la representació gràfica de [s] en algunes paraules: *grossa* (2r.9, 2r.10, 2r.16), *grosa* (1v.24, 2r.4), *grosses* (1r.3, 1r.4, 1r.5, 1r.7, 1r.13, 1r.24, 1r.26, 1v.5, 1v.6, 1v.8, 1v.11, 1v.15, 1v.16, 2r.1, 2r.10, 2r.11, 2r.12, 2r.14, 2v.11, 2v.12, 2v.13, 2v.16, 2v.18), *groses* (1r.2, 1r.8, 1r.9, 1r.10, 1r.13, 1r.15, 1r.16, 1r.17, 1r.18, 1r.19, 1r.20, 1r.24, 1r.25, 1v.10, 1v.12, 1v.13, 1v.16, 1v.17, 1v.19, 2r.1, 2r.13, 2r.19, 2r.22, 2r.23, 2r.25, 2r.26, 2r.27, 2v.1, 2v.4, 2v.5, 2v.6, 2v.14, 2v.16, 2v.17, 2v.18); *fossen* (2r.24), *deguesen* (2r.24); *ésser* (2v.2, 2v.5), *éser* (2r.24). També es palesa vacil·lació en mots on la pronúncia africada [ts] conflú amb la fricativa [s] (cf. Fort, 2000: 205): *pessa* (1r.4, 1v.1,

3. Veg. *DECat* IV, 838a.

1v.12), *pesses* (1r.1, 1r.2, 1r.3, 1r.4, 1r.5, 1r.6, 1r.7, 1r.9, 1r.10, 1r.12, 1r.13, 1r.14, 1r.15, 1r.16, 1r.18, 1r.19, 1r.23, 1r.28, 1v.5, 2r.21, 2v.3, 2v.6, 2v.10, 2v.14, 2v.18), *peçes* (1r.6), *peses* (1r.13, 2r.28, 2v.3, 2v.15, 2v.17); *Proenssa* (1r.22), *Proença* (2v.20)⁴; *exceptat* (2r.21), *exçeptat* (2v.10); *raçió* (2v.20).

b) La consonant alveolar lateral [l] és reflectida generalment amb la grafia *l*, tot i haver-hi vocables on s'escrigués *ll* per ultracorrecció⁵: *dells* (2r.25), *della* (1v.15, 1v.16, 2r.26, 2v.8), *delles* (1r.8), *fill* 'fil' (2r.20), *que-lls* (1v.8, 2r.14, 2r.25), *quall* (2v.1, 2v.7), *qualls* (1r.12, 1r.23, 1r.27, 1v.23, 2r.15, 2r.20, 2r.25, 2v.19).

c) La consonant palatal lateral [ʎ] es transcriu amb *l* en posició inicial: *liurades* (2v.19) i *deliurades* (2v.20). En posició medial i final, en canvi, amb la grafia *ll* sistemàticament en els demostratius *aquells* (1r.2, 1r.7, 1r.8, 1r.9, 1r.14, 1v.24, 2r.11, 2r.27), *aquella* (2r.9, 2r.13, 2r.21), *aquelles* (1r.12, 1r.17, 1r.23, 1v.14), a més d'altres mots com *defallien* (2r.14), *defall* (2v.7) i *sivella* (2v.8). Així mateix, s'usen els dígrafs *yl* i *yll*, tant si procedeixen de la geminada llatina LL com dels grups llatins amb iod⁶: *aguyla* (1v.1, 2r.15, 2r.16, 2r.17), *aguyles* (1v.7), *aguylla* (2r.17), *coyll* (2r.16), *defayl* (1v.1, 2v.4), *defayll* (1v.3), *deffaylen* (2r.23), *fayl* (1v.20), *oceyll* (1v.23), *vermeylla* (2r.20).

d) S'empra *r* en lloc de *rr*, com era general en la llengua medieval (veg. Miralles, 1984: 142): *corega* (2r.21, 2r.22, 2r.23, 2r.24, 2r.28, 2v.2, 2v.4, 2v.6, 2v.7, 2v.9, 2v.10), *coreges* (2r.20). En canvi, al substantiu *perra* (2v.1) hi ha utilització de *rr* en comptes de *r*⁷.

e) Davant la vocal *a* s'utilitza *qu* en lloc de *c* per ultracorrecció en el mot *nosqua* (1v.15, 1v.16, 1v.17, 1v.18, 1v.20). Era un hàbit gràfic ben conegut en la llengua medieval, que continuà, i potser s'incrementà, a la primera meitat del segle XVI (Martí Mestre, 1994: 69).

f) També hi ha *ch* per *c* [k] en algunes paraules: *loch* (2v.7), *marachdes* (1r.3, 1r.5, 1r.20), *marachdets* (1r.10), *March* (2v.19), *pochs* (1v.9), *tranchats* (2v.8). L'ús d'aquest dígraf amb aquest valor fònic segueix una tradició de la llengua medieval que es mantingué fins al segle XVIII i que encara avui la recorden alguns cognoms (Massanell, 2004: 55).

4. Diferent és el cas del *Cronicó de Perpinyà* del segle XIII on s'escrigués *Proensa*, amb una *s* que segurament no reflectia una articulació [s] sinó encara [ts], «puix que fins a l'adopció del grafema ç (d'origen castellà i provinent de la *z* visigòtica) no era possible de distingir gràficament de manera clara ambdós sons sibilants» (Moran, 1998: 51).

5. En relació amb altres àrees i èpoques, cf. Miralles (1984: 139), Martí Mestre (1994: 67), Farreny (2004: 204-20), Quintana (2008: 221) i Moret (2010: 470).

6. En altres textos medievals s'atesta igualment aquesta variació sense cap implicació fonètica, malgrat que indicaria una primitiva diferenciació articulatòria en algunes zones del domini catalanoparlant, perquè *ll* procediria de la geminada llatina LL i *yl-yll* dels grups amb iod (Coromines, 1976: 17; 1997: 289-290). La confusió gràfica i, per tant, la inexistència d'una distinció fònica es demostra també en un recent estudi sobre documentació notarial aragonesa escrita en català del segle XIV, en el qual, a més, resta palès que l'àrea ribagorçana fins al Baix Cinca (cf. Fort/Castañer, 1999: 190) esdevé la més conservadora enfront de la del Matarranya, atesa la pràctica absència d'exemples de *yl-yll* en els manuscrits redactats en aquesta darrera zona (Moret, 2010: 514-546).

7. No considerem que aquí correspongui a una pronúncia forta de la vibrant, com succeeix actualment en alguerès (DCVB, s.v. *perra*), ja que en tots els altres casos hi ha manteniment del grup *-dr-* o simplificació en *-r-*.

g) Per cultisme gràfic s'escriuen amb geminada *ff* els mots *perffilades* (1r.26), *saffir* (1v.8, 1v.14, 2r.21, 2v.5, 2v.12), *saffirs* (1r.7, 1r.13, 1r.16, 1r.24, 1v.8, 1v.9, 1v.15, 1v.16, 2r.1, 2r.2, 2r.12, 2r.22, 2v.4, 2v.11, 2v.13, 2v.14, 2v.16), *saffirets* (1r.29).

h) El so prepalatal [ʃ] és representat per la grafia *y* (veg. Coromines, 1997: 289) en els mots *yoyes* (2v.19), *penya* (1v.23), *penyador* (2r.21, 2r.26, 2r.28, 2v.10, 2v.12). A més, hi ha vacil·lació gràfica en *jener* (1r.21)~*gener* (2v.20).

D'altra banda, cal assenyalar que el dígraf *ch* assoleix el valor fonètic de [ʃ] en el vocable *penchitor* (2r.18), *penchitors* (2r.15, 2r.17, 2r.18) i de [ʃ] en el mot *gachon* (2v.8)⁸, que comentarem més endavant en l'apartat dedicat al lèxic del manuscrit.

i) El so palatal [dʒ] es transcriu amb *g* o *j*: *corega* (2r.21, 2r.22, 2r.23, 2r.24, 2r.28, 2v.2, 2v.4, 2v.6, 2v.7, 2v.9, 2v.10), *migans* (2v.18), *mijana* (1v.1). Quant a [tʃ] en posició final, s'escriu amb *g* en el cognom *Despug* (1r.21).

j) S'enregistra absència de *h* etimològica en el mot *ome* (2r.8). A més, aquesta consonant concorre ocasionalment en posició intervocàlica com a indicadora de hiat, seguint l'hàbit del català medieval, provocat generalment per la pèrdua d'algunes consonants llatines (Rasico, 1982: 162-164; Segarra, 1987: 38): *coha* (2r.2, 2r.3), *espaha* (1v.21), *pahó* (2r.2, 2r.3), *pahons* (1v.23, 1v.24, 1v.25, 2r.4, 2r.5).

k) Hi ha *s* líquida per cultisme gràfic a la paraula *scrivan* (2v.19).

3.2. FONÈTICA HISTÒRICA

3.2.1. Vocalisme

En l'adjectiu *eguals* (2v.13) es conserva el resultat etimològic del llatí *AEQUALE*. Les variants amb *e-* són les úniques documentades en el català medieval, malgrat que això no prova que oralment no existís ja la solució *igual* i derivats, variant considerada aleshores vulgar i rebutjada per allunyar-se del llatí i d'altres llengües romàniques, els primers testimonis de la qual s'apleguen a finals del segle *xv* i començaments del segle *xvi* (cf. *DECat* IV, 830b-831a).

Alternança vocàlica s'atesta en l'adjectiu *remanens* (2v.16), *romanens* (1r.5), *romanents* (1r.16), procedent del participi de present del verb *romandre*, també *remandre* en època arcaica, el qual conserva normalment la *e* pertònica del ll. *REMANĒRE*, tot i que ja es troben alguns testimonis de la seva labialització, mostrant un estat de vacil·lació de la llengua que durà almenys fins a la fi del segle *xiii*. El canvi de *e > o* abans de l'accent, per influència de la consonant labial següent, és un fet conegut i no gens rar en català. La forma amb *o* és ja la vocal general en Llull, *Costums de Tortosa*, *Crònica de Jaume I* o documents rossellonesos del segle *xiii* i principis del *xiv* (*DECat* VII, 412b-413a).

8. Diferent és el cas de *ch* en altres textos antics, on reflecteix un apitxament, almenys gràfic, com succeïx, per exemple, en manuscrits del segle *xiv* de la Franja d'Aragó (Moret, 2010: 509) o en el *Llibre de Antiquitats* de València del segle *xvii* (Martí Mestre, 1994: 65).

3.2.2. *Consonantisme*

a) Hi ha consonant residual —*n* en els mots *canton* (1r.9), *caraston* (1v.1), *gachon* (2v.8), *scrivan* (2v.19). Sembla que aquesta consonant en posició final començà a eliminar-se en català en el període preliterari (Rasico, 1982: 229; Gulsoy, 1996: 33), encara que a l'Edat Mitjana existí una zona de manteniment al voltant del bisbat de Girona i del domini rossellonès⁹, ja que totes dues formaven una àrea de transició dialectal entre el llenguadocià i el català central (Gulsoy, 1996: 77); en la documentació del segle XIV d'altres àrees i en etapes posteriors, s'explica la conservació de —*n* per arcaisme¹⁰. En el text que ara comentem, s'hi podria reflectir la persistència de la nasal que en rossellonès es produí fins a finals del segle XIV, tot i que els mots *caraston* i *gachon* tal vegada siguin solucions manllevades dels parlars occitans veïns (cf. Coromines, 1997: 303; Rasico, 2006: 243)¹¹.

b) La dental sonora —*D*— s'ha perdut regularment a *coha* (2r.2, 2r.3), *coa* (2r.17) < ll. vg. CODA; documentada ja durant el segle XIII, és la solució quasi general a l'Edat Mitjana en tot l'àmbit catalanoparlant¹². Pel que fa a *espaha* (1v.21) < ll. SPATHA (cat. actual *espasa*), també hi ha desaparició de la consonant intervocàlica; és una variant ben estesa en el segle XIII, que arriba fins a l'època de Sant Vicent Ferrer (*DECat* III, 622a; Badia, 1984: 187-189; Rasico, 2006: 285).

c) Idèntic tractament presenta la —*v*— intervocàlica en el mot *pahó* (2r.2, 2r.3), *pahons* (1v.23, 1v.24, 1v.25, 2r.4, 2r.5), eliminació que respon a l'efecte de la vocal velar següent (Badia, 1984: 192).

d) En relació amb el grup —*c'm*—, cal remarcar que es conserva en l'antropònim *Jacme* (1r.21) < *JACŌMU (pel clàssic JACŌBU), arcaisme que ha evolucionat posteriorment i de manera regular a *Jaume* (Badia, 1984: 234).

e) El grup —*NT* en posició final absoluta perd la dental gràficament (segons la pronúncia més generalitzada en català) en els casos següents: *damun dit* (1v.2), *damun dita* (1r.26, 2r.14), *salvan* (1r.29, 2r.6). També en formes de plural, on ha estat més freqüent l'eliminació gràfica de *t* en l'època medieval en formar-se un grup de tres consonants (Coromines, 1997: 305): *migans* (2v.18), *romanens* (1r.5), *remanens* (2v.16).

Contràriament, s'adverteix el manteniment sistemàtic de *t* en el quantitatiu *tant*, solució que, segons els contextos en què apareix, correspon a l'adverbi *tan*: *Item XXXIII balays no tant grosses com los altres damunt dits VI* (1v.6), *Item VI maragdes no tant grosses* (1v.11), *Item XI saffirs no tant grosses* (1v.16), etc.

f) En el mot *dimerces* (1r.21), s'hi reflecteix la conservació del grup consonàntic dissimilable —*rcr*—, com en altres textos del segle XIV, fins i tot en els sermons de Sant

9. Segons Rasico (1993: 49), la conservació de —*n* fou una reacció contra l'afebliment i la pèrdua de la nasal, iniciats ja a l'època preliterària. D'altra banda, Gulsoy (1996: 77) indica que la continuació de la —*n* es devia a una evolució retardada sostinguda per tendències conservadores i un sentiment lingüístic regionalista.

10. Cf., per exemple, Fort (2000: 206-207) i Moret (2010: 492-495).

11. Veg. Alibert (1977: 36) i Fernández (1985: 215).

12. Modernament es manté *coa* a les Illes Balears, Terres de l'Ebre i quasi tot el País Valencià; als parlars de transició ribagorçans i lliterans s'ha conservat la forma llatina *coda*, la qual s'estén per tot l'Alt Aragó (*DECat* II, 1073a-1074a).

Vicent Ferrer i en la *Crònica de Jaume I*, on conviu ja amb *dimecres*, resultat que s'estabilitzà des de la fi de l'Edat Mitjana (*DECat* III, 118b). En occità també existeix *dimerces* i en gascó hi ha la forma dissimilada *dimercles*, no del tot estranya al rossellonès antic (*DECat* III, 119a).

g) El grup —TR— resta reduït a [r] en el mot *péra* (2v.5), *péres* (1r.1, 1r.19, 1v.14), *perra* (2v.1) < ll. PETRA, tot i aparèixer també les formes *pedra* (1v.1, 1v.2, 1v.3, 1v.18), *pedres* (1r.27, 1v.5, 2r.13, 2r.24), alternança pròpia del català medieval (Coromines, 1997: 187; Moran, 1998: 49). Cf. oc. *peira* (Alibert, 1977: 536).

3.3. MORFOSINTAXI

3.3.1. Nombre

L'adjectiu *gros* forma el masculí plural amb l'afegití de l'allomorfe *-es*, com és general en la llengua medieval (Coromines, 1997: 312), amb exemples fins al segle XVI com a arcaïsmes¹³: *balays groses* (1r.2, 1r.13, 1r.14-15, 1r.24, 1v.16, 1v.17, 2r.22, 2r.28, 2v.16), *balays grosses* (1v.5, 2v.11), *balays comunament grosses encastats* (1r.3-4), *balays entre grosses e menys grosses* (2r.11-12), *balays menys grosses* (2v.17), *balays no molt grosses* (2v.11-12), *balays no tant grosses* (1v.6), *balays no axí grosses* (2v.2-3), *marachdes grosses encastats* (1r.3), *marachdes comunament grosses encastats* (1r.5), *maragdes grosses* (1v.10, 1v.17, 2r.13), *maragdes menys grosses* (2r.14), *maragdes no tant grosses* (1v.11), *saffirs grosses* (1r.13, 1r.16, 1r.24, 1v.8, 1v.15, 2v.11, 2v.13), *saffirs groses* (2r.1, 2v.4, 2v.14), *safirs groses* (2r.25), *saffirs comunament grosses encastats* (1r.7), *saffirs no tant grosses* (1v.16), *saffirs entre grosses e menys grosses* (2r.12), *saffirs groses e II menys grosses* (2r.22), *safirs no axí grosses* (2v.5), *saffirs menys grosses* (2v.16).

3.3.2. Article

Com és general en català antic, l'article masculí presenta les formes *lo* (1r.9, 1r.12, 1r.14, 1r.20, 1v.2, etc.), *los* (1v.6, 1v.17, 1v.24, 1v.25, 2r.26, 2v.17).

3.3.3. Demonstratius

En tot el text s'utilitza *ço* en l'expressió *ço és a saber* (1r.2, 1r.4, 1r.6, 1r.7, 1r.8, 1r.14, 1r.15, 1r.16, etc.) per reducció del neutre *açò*, la qual succeí històricament quan la combinació ECCE-HOC es pronunciava ràpidament, amb poca força demostrativa, molt

13. La desinència *-os* es generalitzà en català a partir de la segona meitat del segle XV, en detriment de la solució majoritària fins aleshores, malgrat que n'hi ha exemples en textos d'etapes anteriors (*Vides de sants rosselloneses*, *Costums de Tortosa* o *Crònica de Jaume I*). El canvi desinencial sorgí en mots amb vocal tònica labial per assimilació de la vocal final a la tònica, i la raó que en motivà l'extensió fou, sobretot, la necessitat de desfer ambigüitats entre el masculí i el femení plural (veg. Martí Mestre, 2007: 89-106).

desgastada de funcions gramaticals i amb afèresi de la vocal inicial, de manera que *ço* passà a constituir un nou pronom romànic, prou usual en català ja en textos del segle XI i començaments del XII (*DECat* III, 720a).

3.3.4. Numerals, indefinits i quantitius

a) En els numerals *IIII vints e V perles* (1r.26), *IIII vints e XII perles grosses* (1v. 13), *IIII vints e X perles* (2v.6) s'atesta l'ús del sistema vigesimal, present en època antiga en tot l'àmbit gal·loromànic, també en alguns dialectes italians i més esporàdicament en l'àrea iberoromànica (Price, 1992: 463-466). En el cas de la llengua catalana, Alcover atestà a començaments del segle XX l'ús del sistema de comptar per vints en infants de diverses poblacions arreu de tot l'àmbit lingüístic català (fins i tot a la Ribagorça aragonesa, concretament a Bonansa), fenomen que cal explicar, segons Colon (1978: 149-150), com un desenvolupament espontani dins el sistema i no d'una altra manera, fins i tot en la Gal·loromània, malgrat no poder afirmar res sobre l'antiguitat de la fórmula en català, car manquen testimonis de la seva existència en la llengua medieval (veg. també Peerea, 2005: 57-59). El text que ara ens ocupa, doncs, tal vegada sigui un exemple de la utilització d'aquests numerals en català antic¹⁴.

b) Les formes del quantitiu *casquí* (2r.3, 2r.4, 2r.5), *casquin* (1r.2, 1r.14, 1v.24, 1v.25, 2r.2, 2r.3, 2r.15, 2r.18, 2r.27), *casquina* (1r.4, 1r.6, 1r.7, 1r.8, 1r.12, 1r.15, 1r.17, 1r.18, 1r.23, 1v.12, 1v.14, 2r.15, 2r.16, 2r.17), resulten de l'apòcope dels indefinits *cadascú*, *cadascuna* < ll. CATA-QUISQUE UNUS (*DECat* II, 377a-b); es troben ja des dels orígens de la llengua catalana i són les més utilitzades al llarg de tota l'Edat Mitjana, amb exemples abundosos encara en documentació del segle XVI (cf. Martí Mestre, 1994: 175-176).

c) Així mateix s'empra *neguna* (1v.18), variant femenina del català antic *negú* < ll. NEC ŪNUS, amb manteniment de la vocal palatal etimològica i sense addició de la consonant /n/ com a resultat de la dilació de la nasalitat, enfront de l'antiga *nenguna* (cf. *DECat* V, 941a-b).

3.3.5. Pronom adverbial hi

L'omissió del pronom adverbial *hi* al costat del verb *haver* impersonal presenta els següents casos: *en la quall à ymaga d'aguyla* (1v.1), *en la quall nosqua era I castó en que no avia neguna pedra* (1v.18), *Item e I castonet d'or en lo quall no ha perra* (2v.1). Aquesta absència del pronom era prou habitual en la llengua medieval, de la qual encara hi ha exemples fins al segle XVI (*DCVB*, s.v. *hi*; Martí Mestre, 1994: 141).

14. En el rossellonès actual s'utilitza aquest sistema per influència del francès (Veny, 1991: 66), gal·licisme que també es testimonia en occità i que, segons Alibèrt (2000: 58), cal evitar.

3.3.6. Preposicions

Cal subratllar la presència de les antigues preposicions *ab* (1v.1, 1v.3, 1v.5, 1v.14, 1v.21, 2v.7), *exceptat* (2r.21), *exceptat* (2v.10), i *sots* (1v.25, 2r.5). És igualment remarkable l'ús normal en la llengua medieval de la preposició *en* davant un topònim per tal d'indicar direcció: *portà en Proença* (2v.20).

3.3.7. Adverbis

a) S'empra l'adverbi de quantitat *pus* 'més' < ll. PLUS, forma que en català havia quedat antiquada al segle xv (*DECat* VI, 624b); en èpoques posteriors s'usà esporàdicament (cf. Farreny, 2004: 380). En el document que ara ens ocupa, apareix com a introductor del primer terme d'una comparació de superioritat: *un saffir pus gros que-lls altres damunt dits* (1v.8), *és molt pus gros que-lls altres* (2r.25), *XV saffirs pus poch que no són los V damunt dits* (1v.9).

b) L'adverbi *axí* < *ACCUSIC s'usa en el manuscrit amb un valor quantitatiu equivalent a *tan*, com resta palès sovint en textos medievals redactats en català (*DCVB*, s.v. *així*): *XX balays no axí groses* (1r.14-15), *XVI saffirs no axí groses* (1r.16), *CXXX perles no axí groses* (1r.18), *VIII altres perles no axí groses* (1v.19), *XXX balays no axí groses* (2v.2), *XXX saffirs no axí groses* (2v.5). També apareix introduint el primer terme d'una comparació d'igualtat: *VI balays no axí groses com los dits saffirs* (2r.26), paral·lelament a l'estructura francesa *si ... comme*¹⁵.

c) S'empra *dessus* (2v.19) 'damunt', solució que reemplaçà ben aviat del tot el mot *sus* < ll. vg. SUSUM (reducció del clàssic SURSUM), en la seva funció pròpia de situació, amb caràcter d'adverbi, el qual ja havia començat a caure en decadència cap a la fi de l'Edat Mitjana (*DECat* VIII, 155a).

d) Apareix l'adverbi quantitatiu *molt* precedit de la negació *no*, enfront de la normativa actual, la qual únicament admet *gaire*: *eren XI perles no molt groses* (2r.19), *III balays no molt grosses* (2v.11-12). Aquest fet, present ja en la llengua antiga (veg. Martí Mestre, 1994: 172), es produeix sistemàticament avui en els parlars valencians i també està augmentant el seu ús dins l'àrea de Barcelona (Badia, 1994: 522; Brucart/Rigau, 2002: 1548).

3.3.8. Conjuncions

Com a conjunció adversativa amb sentit restrictiu tenim *emperò* (1v.1, 2r.7, 2r.8, 2r.13, 2r.23, 2v.10, 2v.13, 2v.16), variant antiga de *però* que es testimonia des dels orígens del català fins mitjan segle XIX i que perviu dialectalment en algunes comarques catalanes i en menorquí (veg. *DECat* VI, 457a-458a).

15. No coincideix aquí amb l'estructura catalana antiga *així ... com* fent les funcions del llatí *et ... et* 'tant X com Z': «Promeseren, sots pena de mil morabatins, axí la Senyoria com los ciutadans damunt dits, en per tots temps usar d'aqueles costumes» (*DECat* VII, 913a-b).

3.3.9. Verb

a) Pel que fa al sistema verbal, cal subratllar l'aparició de la desinència —*e* en *deguere* (2v.2), *entre* (2v.8), com a resultat del tractament del segment verbal llatí —*AT* en la tercera persona del present d'indicatiu dels verbs de 1a conjugació, de l'imperfet d'indicatiu i del present de subjuntiu dels verbs de 2a i 3a conjugacions (veg. Gulsoy, 1993: 379; Veny, 1985: 159), fet que no és conseqüència d'una confusió fonètica de les vocals finals, sinó de la coexistència de les dues variants verbals (Pérez Saldanya, 1998: 118). Avui, el manteniment d'aquesta terminació és característic del català nord-occidental i del valencià septentrional (cf. Veny, 1993: 149).

b) Així mateix interessa esmentar la forma antiga *ac* de tercera persona del perfet simple d'*haver* (veg. Badia, 1984: 358): *com en Jacme Despug la ac aportada en Proensa* (1r.21-22). També corresponen a la conjugació antiga les solucions *foy* (1v.20), *defayl* (1v.1, 2v.4), *defayll* (1v.3), *defall* (2v.7) del verb *fallir* i el seu derivat *defallir* (DCVB, s.v. *fallir*).

c) En el cas de *fossen* (2r.24), *deguesen* (2r.24), hi ha desinències d'imperfet de subjuntiu pròpies del català antic (Badia, 1984: 362-363), procedents del plusquamperfet de subjuntiu llatí i presents avui en els parlars lliterans occidentals, en alguns punts de la Ribagorça catalanoparlant, en el subdialecte balear i en aragonès (Giralt, 1998: 246-247), així com en occità (Alibèrt, 2000: 111).

d) En l'auxiliar *deguere* hi ha una forma provinent del plusquamperfet d'indicatiu llatí en —*RA*, que en català només s'ha conservat en valencià amb valor d'imperfet de subjuntiu (Badia, 1984: 361): *és presumit que deguere ésser I balays* (2v.2).

e) S'utilitza el participi de present *tenent* (1v.21, 1v.22), calc sintàctic llatí general en català i aragonès medievals (cf. Nadal/Prats, 1982: 485-486; Ridruejo, 1984: 276-279; Fort, 1993: 207).

4. COMENTARI LÈXIC

4.1. L'interès lingüístic del document que aquí comentem rau també en el lèxic que hi apareix, atesa la descripció pregona que s'hi presenta de les joies reials¹⁶. Així, amb la

16. Algun historiador ja hi féu atenció des d'una òptica històrica, com és el cas de Giménez Soler (1903-1904: 63-66), remarcant la suntuositat i la vàlua dels objectes descrits: «Ni las fiestas inglesas por orgullo nacional esta vez exacervado, serán tan suntuosas como lo eran las de los reyes de Aragón en la Seo de Zaragoza; basta leer para convencerse el capítulo de Montaner referente a la coronación de Alfonso IV y lo que dice aquel historiador testigo de vista, esto confirmado por otros testimonios más autorizados todavía. Pedro II fue el primer rey que fue coronado; su hijo Jaime pasó sin ese requisito; pero desde Pedro III a Fernando de Antequera inclusive, todos cumplieron con la ceremonia; todos ellos labraron coronas que con el cetro y pomo constituían el emblema de la majestad, y de la mayoría de esos objetos he visto descripciones. Es de advertir que dado el carácter económico del documento en que constan esas descripciones, la forma y el mérito artístico de las coronas queda oscurecido ante el valor material, mas afortunadamente en las miniaturas, sellos, vidrieras, estatuas y en los monumentos plásti-

paraula *yoyes*¹⁷ (2v.19) es fa referència als joiells en general. Més específicament, s'esmenten *corona* (1r.26, 1r.27, 1r.28, 1r.29, 1v.3, 1v.5, 1v.7, 1v.9, 1v.10, 1v.12, 1v.13), *corones* (1r.23), on hi ha també *aguyla* (1v.1; 2r.15, 16, 17), *aguylla* (2r.17), *aguyles* (1v.7, 10, 11), en les quals s'han encastat pedres precioses. Al costat de les corones, apareixen *garlanda*¹⁸ (1r.12, 1r.20), *garlandes* (1r.1) que en origen designa una 'cadena de flors, de fullatge trenat, que es penja com a adorn', encara que probablement en el text presenta el sentit antic de 'diadema'¹⁹ (DCVB, s.v. *garlanda*). Com a ornament d'algunes joies s'utilitza *orla*²⁰ (2r.10, 2r.13, 2v.4, 2v.7), *orle* (1v.13, 1v.18), *orles* (1r.5, 1r.6, 1r.8, 1r.15, 1r.17, 1r.18, 1r.27, 1v.15, 1v.16, 2v.1, 2v.4, 2v.15, 2v.17). A més, fora ja del que són pròpiament joies, en el text se cita *corega*²¹ (2r.21, 2r.22, 2r.23, 2r.24, 2r.28, 2v.2, 2v.4, 2v.6, 2v.7, 2v.9, 2v.10), *coreges* (2r.20), *correges* (2r.20), que contenen una *sivella*²² (2v.8), assenyalant en concret els cinyells ornamentals elaborats amb guarniments de metalls i altres elements preciosos, que s'empraven per a sostenir l'espasa. Aquest tipus

cos de la época se conservan modelos que completan a maravilla esos documentos. Y una observación me ha sugerido el examen de esas escrituras hipotecarias: Alfonso III deja su corona a un comerciante para responder del pago de unos paños; Jaime II ya especifica las piezas de que se componían las muchas que dejó fuera de palacio por causas parecidas, y andando el tiempo se especifica el peso y hasta más o menos vagamente la forma: es que la buena fe iba desapareciendo y se temía que al redimirlo no fuese el objeto el mismo que se pignoró.

Todas eran de oro guarnecidas de piedras preciosas; no se ven diamantes hasta las postrimerías del siglo XIV y naturalmente que no hay brillantes, pues esta piedra es posterior a Vasco de Gama; lo que más abunda son los balajes, zafiros, rubies, turquesas, esmeraldas y perlas».

17. Mot documentat des de la fi del segle XIII en català, derivat de *joiell*, pres com a diminutiu; es tractava en general de petits objectes preciosos que es donaven com a regal o bé com a vot piadós (DECat IV, 899b-900a).

18. Segurament pres del fr. ant. *garlande* (igual que oc. *garlanda*, it. *ghirlanda*, cast. *guirnalda*), el qual potser sorgí d'un hipotètic **garnande*, derivat de *garnir* 'adornar', del mateix origen germànic que el verb català *guarnir*. En origen, era una corona de flors, que servia per fer honor a altrí, o a si mateix, i particularment en ocasions solemnes; i, llavors, en lloc de flors es podien usar d'altres materials, sovint preciosos. Fou, particularment, atribut de jerarquia i heràldica feudal (DECat IV, 371b).

19. En la versió aragonesa del *Ceremonial de Consagració i Coronació de los Reyes de Aragón*, la qual es troba en un manuscrit en pergami de mitjan segle XIV, s'hi fa constar que en la desfilada des del palau de l'Aljafería fins a la Seu la reina haurà d'anar «con los ornamentos de cabeça acostumbra-dos», però sense *garlanda* ni *corona* (Enguita/Lagüéns, 2002: 223).

20. Probablement del ll. vg. *ORULA, diminutiu d'ORA 'vora', 'costa', mentre l'italià *orlo*, occità *orle* i francès antic *ourle* i *orle*, tots ells en gènere masculí, semblen venir del neutre corresponent *OROLUM, atès que també existeix el neutre ORUM. La primera documentació d'*orla* és de 1275 en català. En Desclot trobem el masculí *orle*, amb el sentit 'ala del casc o de l'elm'; també 'barana d'una embarcació', com en un document rossellonès de 1318. No es pot descartar que en català antic fos originari, com en francès i en occità, l'*orle* masculí, i que *orla* sigui un postverbal antic d'*orlar* < ll. vg. *ORULARE (DECat VI, 114b-115a).

21. Entre els ornaments que la moda del segle XIV generalitzà, hi ha la *correja*, complement imprescindible del vestit masculí, per la qual cosa es convertí en ocupació regular dels orfebres (Espanol, 1984: 121).

22. Tal vegada resultant de *fvella* per dissimilació, del ll. vg. *FIBELLA, diminutiu del ll. FIBULA 'clavilla', 'sivella'; tant *fvella* com *civella* o *sivella* es documenten des de mitjan s. XIV (DECat VII, 961a).

de corretja presenta un component anomenat *penyador* (2r.21, 2r.26, 2r.28, 2v.10, 2v.12) ‘peça penjant de la corretja destinada a sostenir l’espasa’.

Quan es parla de manera genèrica dels minerals preuats que formen part de les joies relacionades en els documents, s’empra el terme *pedra* (1v.1, 1v.2, 1v.3, 1v.18), *pedres* (1r.27, 1v.5, 2r.13, 2r.24), *perra* (2v.1), *péra*²³ (2v.5), *péres* (1r.19), o fins i tot *péres precioses* (1r.1, 1v.14) amb el mateix significat. Més en concret, hi trobem *balays*²⁴ (1r.2, 1r.3, 1r.13, 1r.14, 1r.24, 1r.27, 1v.3, 1v.5, 1v.6, 1v.16, 1v.17, 1v.25, 2r.11, 2r.17, 2r.18, 2r.22, 2r.24, 2r.26, 2r.27, 2r.28, 2v.2, 2v.11, 2v.13, 2v.16, 2v.17) i *balaxets* (1r.29, 1v.20, 2r.3) ‘balaix, espinella de color vermell pàl·lid, espècie de robí de color rosa’; *maragde*²⁵ (2r.6, 2r.16, 2r.23), *maragdes* (1r.24, 1r.25, 1r.28, 1v.10, 1v.11, 1v.17, 2r.4, 2r.9, 2r.11, 2r.13, 2r.14, 2r.27, 2v.12), *marachdes* (1r.3, 1r.5, 1r.20) i *maragdets* (1v.20), *marachdets* (1r.10) ‘maragda, pedra preciosa’; *safir* (1v.20, 2r.17, 2r.18, 2r.21), *saffir* (1v.8, 1v.14, 2v.5, 2v.12), *safirs* (1v.9, 2r.25, 2r.26, 2v.5), *saffirs* (1r.7, 1r.13, 1r.16, 1r.24, 1v.8, 1v.9, 1v.15, 1v.16, 2r.1, 2r.2, 2r.12, 2r.22, 2v.4, 2v.11, 2v.13, 2v.14, 2v.16) i *saffirets* (1r.29) ‘safir, pedra preciosa’. Així mateix, s’anota *perla* (1v.21, 1v.22, 1v.24, 2r.9, 2r.16, 2v.7), *perle* (2r.4, 2r.9), *perles* (1r.1, 1r.8, 1r.9, 1r.10, 1r.17, 1r.18, 1r.19, 1r.26, 1v.5, 1v.11, 1v.13, 1v.14, 1v.19, 1v.22, 2r.1, 2r.5, 2r.10, 2r.11, 2r.17, 2r.19, 2r.23, 2r.27, 2v.6, 2v.8, 2v.12, 2v.18).

4.2. També s’han de comentar alguns mots habituals en català medieval, però no en estadis posteriors de la llengua. Entre els substantius, podem esmentar *fembra* (2r.8) ‘dona’, procedent del ll. FEMĪNA ‘femella’ i ‘dona’; la forma *femna* predomina durant els segles XII–XIII, però *fembra* apareix sovint en el segle XIII (encara que sembla haver existit ja en el segle XII i fins l’XI) i es generalitza des de l’any 1300. Segons Coromines, en ca-

23. Del ll. PETRA, mot documentat des dels orígens del català. En l’època medieval crida l’atenció la freqüència de la variant *péra* en els textos antics, en particular en els lullians i d’altres del segle XIII, d’on alguns arribaven a creure que només *péra* era genuí en català primitiu; tanmateix, tant *pedra* com *péra* s’hi troben sovint alternativament. També hi ha la doble forma en altres autors, fins algun cas en Muntaner. Sense desconèixer que *péra* és freqüentíssim en el s. XIII i primers dècennis del s. XIV, en realitat aviat predominà definitivament *pedra* en els autors, i és la forma que tendeix a fer-se general en la literatura des d’aleshores. Com a forma arcaica apareix en textos com les *Vides de sants* rosselloneses, també en un document de Perpinyà de 1311 i un altre de Barcelona de 1321. En fi, dialectalment, es nota que aquesta solució persisteix fins més tard en el Rosselló i Mallorca; i modernament sembla haver mantingut algun valor apel·latiu en alguns punts extrems situats a Girona o a la Ribagorça aragonesa (*DECat* VI, 362a–363a).

24. Variant antiga de *balaix*, invariable formalment pel que fa al nombre (*DCVB*, s.v. *balaix*). Prové de l’ar. *baláhs*, d’idèntic significat, del nom de la província persa de *Baláhsán*, d’on procedien aquestes pedres precioses; la primera documentació en català és de 1275. Com a derivat s’atesta el diminutiu *balaxets*, que es degué usar bastant en la llengua antiga, des d’on passà a l’aragonès segons es pot llegir en un inventari de 1402 redactat en aquesta llengua (*DECat* I, 568a), tot i que Pottier (1948–1949: 106) n’hi atesta exemples en inventaris de 1381 (*balax*, *balaix*, *balaxet*).

25. *Maragda* o *esmaragda* fou pres del grec *márados*, de gènere masculí i femení, en part per conducte del ll. *smaragdus*, que ve de la variant grega *smárados*; es documenta en català des del segle XIII. Cerverí de Girona l’empra com a masculí *meracde* en el manuscrit català, i *maracde-maragde* en els dos manuscrits provençals; també en textos de Llull apareix *meracde*; en el segle XIV s’atesta *maracdes* l’any 1313, *marachde* en Jaume Roig i *maracde* en Joanot Martorell (*DECat* V, 464a–b).

talà *fembra* no significa ni ha significat mai ‘femella’, tot i que el *DCVB* i el *DIEC2* inclouen aquesta accepció com a antiga (*DECat* III, 940a). També és interessant la paraula *madona* (1r.20) ‘antic tractament equivalent a *senyora*, aplicat a dones d’alta categoria’, la qual resulta de la unió del possessiu amb el substantiu, amb el sentit primigeni de ‘mestressa, senyora’²⁶. Forma antiga és igualment la del mot *reig* (1v.21) < ll. *REGEM* ‘rei’, emprat al costat del femení *regina* (1v.22, 2r.7) < ll. *REGINA* ‘reina’. Des d’un punt de vista semàntic, cal citar el terme *rams* (2r.2), perquè en el document s’anota amb el significat de ‘conjunt de plomes de la cua d’una au’, extensió de l’antic ‘conjunt de crins de la cua d’un animal’ (*DCVB*, s.v. *ram*). Citarem igualment el sintagma nominal *scrivan de raiçió* (2v.19) ‘funcionari encarregat de portar l’inventari dels béns i de les despeses de la casa reial’, segons consta en l’organització de la casa reial i de l’administració central que apareix en les *Ordinacions fetes per lo molt alt senyor en Pere terç rey d’Aragó sobre lo regim de tots los oficials de la sua cort*, és a dir, de Pere IV d’Aragó el Cerimoniós, de l’any 1344 (*DCVB*, s.v. *escrivà*; Valls/Soldevilla, 2002: 250).

Entre els adjectius, cal fer atenció a *jusana* (2r.8), femení de *jussà* ‘que està situat més baix que un altre’, derivat de l’antic adverbí i preposició *jus* < ll. vg. *JUSUM*, alteració del també vulgar *JOSUM*, per influència del contraposat *SURSUM* (> *SUSUM*) ‘amunt, cap amunt’ < ll. clàssic *DEORSUM*; el seu ús decaigué tant a la fi de l’Edat Mitjana, que anà restant confinat a la toponímia, sobretot la del nord-oest (*DECat* IV, 927b i 929a). Igualment a *sobirà* (2r.6), *sobirana* (2r.7) ‘situat més amunt que un altre’, del ll. *SUPERIORE*, que dissimilà en —*RIONE*, que donava l’acabament *-on*, el qual, per influència dels contraposats *MEDIANUS* (*mitjà*) i *DEORSANUS* (*jussà*), es convertí en *-an* > *-à*; les etapes d’aquest procés es poden documentar des de les *Vides de sants rosselloneses* i encara resten en part a la toponímia catalana (*DECat* VII, 975a-b).

Quant als verbs, comentarem *defallir*, del qual s’atesten les formes *defayl* (1v.1, 2v.4), *defall* (2v.7), *defaylls* (1v.3), *deffaylen* (2r.23), *defallien* (2r.14), enregistrat en català des del segle XIII i usat antigament, com en el text ací comentat, amb el sentit de ‘faltar, fallar’ (*DECat* III, 867b-868a); cf. fr. *défaillir*, oc. *defalhir* (Alibert, 1977: 260). Així mateix el verb *delliurar*, representat en el text en la seva forma de participi passat *deliurades* (2v.20), variant de *deslliurar* ‘alliberar’, tot i que en el nostre text és sinònim de *lliurar* ‘fer lliurament, posar en poder d’altri’, com és habitual també en la llengua antiga. Després de l’Edat Mitjana l’emprament del mot va declinar bastant, però només s’antiquà la variant sense —*s*—; l’altra seguí en ús, almenys literari, però més o menys vivaç pertot (*DECat* V, 227b). També el verb *empremtar*, que apareix en el participi de passat *empremtades* (1v.7, 1v.10, 1v.12), amb el significat de ‘clavar’, per extensió de l’originari ‘imprimir, fer pressió sobre alguna cosa’, ‘marcar una petjada’; és un derivat

26. S’usava especialment per adreçar-se a la Mare de Déu o a una santa, o a una senyora socialment més alta, però també a persones que sense ser pròpiament superiors eren tractades amb la cortesia que els era deguda o que per galanteria i tracte distingit es consentia a tractar com a tals. Amb el temps, i a còpia d’abús deferent de la cortesia, *madona* anà esdevenint l’expressió aplicada a tota dona més enllà de l’adolescència, de vegades, i més comunament a les de més de 30-40 anys o en general a totes les casades i viudes. Vulgaritzant-se en els segles baixos de l’edat mitjana, ho veiem aplicat a les dones de la baixa burgesia i a l’últim a les de la pagesia, modesta i tot, només que fos més o menys respectable (*DECat* III, 177a).

d'*empremta*, antic participi femení del verb *emprémer*²⁷ (*DECat* VI, 789b-790a). Podem afegir, així mateix, *environar*, representat amb el participi *environades* (2r.11), que té el sentit de 'cenyir, envoltar'. Aquest verb està relacionat amb el fr. i oc. *environ*, malgrat que en català el seu punt de partida concret estigué en l'occità antic, i en concret de la partícula *viron* 'al voltant', ja força documentat en els trobadors, amb veritable paper de preposició i d'adverbi segons els contextos; cf. fr. *environner*, oc. *environar* (Alibert, 1977: 347). En el període arcaic del català mostra considerable penetració, sobretot en la variant prefixada *en viro(n)*, també *a viró* (Llull). *Aviró* és peculiar del rossellonès arcaic, fins i tot *en aviró*. Tant la variant *en-* com la variant *a-* tingueren derivats, més coneguts els de la primera: «un bell prat environat de molts bells arbres» (Llull) (*DECat* IX, 303b-304a).

4.3. Finalment, hi ha unes poques unitats lèxiques que resulten especialment atractives, sobretot per tractar-se de paraules de les quals tenim ben poca informació, almenys a partir de la bibliografia consultada:

—*afibladors* (2v.8) 'afibllall, objecte que serveix per a cordar o cenyir una peça de vestir'. És evident que aquest mot deriva d'*afiblar* 'cordar una peça de vestir, engafetar' (procedent de *fiblar* < ll. *FĪBŪLARE* 'clavar l'agulla d'un fermall o sivella'), forma verbal que degué existir en català antic, encara que no n'hi hagi dades concretes, comuna amb l'occità antic *afiblar*, el francès antic *afibler* i el castellà antic *afiblar* (*DECat* III, 1008b). Aquest substantiu postverbal no s'ha documentat fins ara i no podem afirmar que, a diferència d'*afibllall*, hagi estat d'ús més general en català antic. S'ha creat amb el sufix nominalitzador —*ador* < —*TÖRĪU*, el qual assenyala l'instrument amb el qual es realitza l'acció verbal (Moll, 1952: 295).

—*caraston* (1v.1, 1v.3). D'aquesta paraula, no en tenim notícia en la bibliografia consultada. Segons el document, el que manca en el joiell descrit és la pedra i «son caraston», de la qual cosa es pot deduir que possiblement s'està fent referència a un element la funció del qual era subjectar-la, paral·lelament a la desenvolupada pel *castó* (veg. *infra*). És realment arriscat plantejar-ne una etimologia i àdhuc una explicació de la seva formació, tot i que no volem deixar de plantejar-ne una primera hipòtesi, que caldrà comprovar i verificar: tal vegada s'hagi produït aquí un encreuament entre *castó* i l'occità *carrason* 'piquet de fusta que es clava a terra per tal de sostenir un arbust i, en particular, un cep de vinya' (*PanOc*, s.v.), fent referència a una mena d'encast. L'oc. *carrasson*, de la mateixa manera que el fr. *échalas* (< ant. fr. *escharat*, derivat de **charas*), tindria el seu origen com a derivat en el grec *KHARAX*, -AKOS 'piquet, peu' (*DAF*, s.v. *échalas*).

—*castó* (1v.18), *castons* (1v.15, 1v.16, 1v.17) i el diminutiu *castonet* (2v.1, 2v.5), *castonets* (2r.13, 2r.23) 'encast, part d'una joia destinada a encastar-hi una gemma'. El català *castó* (també existent en occità) és més antic que el corresponent castellà *gastón*, ja que apareix en documents rossellonesos de 1350 en llatí i de 1363 en català. Tanmateix,

27. Solució popular que, a partir del segle xv, amb els progressos internacionals de l'art d'imprimir artísticament teles i de compondre llibres estampant-los, sota la influència del baix ll. *imprimere*, i dels cultismes italià *imprimere* i francès *imprimer*, fou progressivament canviada en *imprimir* (*DECat* VI, 789b).

aquest substantiu es prengué del francès antic i dialectal *caston* (avui *chaton*), provinent del fràncic KASTO ‘capsa’ (alemany *kasten*) (veg. *DECat* III, 315b-317a).

—*encastonats* (2v.1) ‘encastats’. Participi del verb *encastonar* ‘encastar’, derivat del mot *castó* (veg. *supra*), documentat ja en el tercer quart del segle XIII en textos de Cerverí de Girona; en castellà s’usà sobretot la variant *engastonar*, bastant sovint des de Berceo i Alfonso X el Sabio fins al segle XVI (*DECat* III, 316b), de la mateixa manera que l’aragonès, segons alguns inventaris de 1403 (Pottier, 1948-1949: 145); cf. fr. *enchatonner* ‘encastar’ (*DAF*, s.v.).

—*gachon* (2v.8). D’aquesta paraula, que pel context podria referir-se a la ‘pua de la sivella’, no en trobem referència en la bibliografia consultada. No obstant això, tal vegada es pugui plantejar la hipòtesi que es tracti d’un derivat amb el sufix diminutiu *-on* < *-ōNE*, característic de l’occità i del francès (Alibert, 2000: 373), a partir d’un mot relacionat amb el fr. *gâche* ‘tancador, part del pany en què entra el pestell quan es tanca el pany; orifici en què entra el pestell, fet al bastiment d’una porta i a costats, divisions, pilastres, travessers i mainells de qualsevol mena de moble que contingui portes i calaixos que es tanquen amb clau’ (*gaiche* al segle XIII), el qual sembla procedir del fràncic *GASPIA ‘ganxo’ (*DAF*, s.v. *gâche*). Hi cap la possibilitat que, per extensió del significat de la base lèxica, s’hagués emprat el diminutiu *gachon* amb el sentit que té en aquest document del segle XIV²⁸.

—*nosqua* (1v.15, 1v.16, 1v.18, 1v.20), *nosques* (1v.14) ‘afibllall’. Mot antic en català, amb formes paral·leles en occità, procedent del germànic NUSCA. La solució llatinitzada *nosca* apareix per primera vegada en un document en llatí de 1044 i posteriorment en textos del segle XIV (*DECat* V, 964b; Coromines, 1997: 357-358). Com a variant s’atesta *mosqueta* en català i aragonès durant l’època medieval amb el sentit de ‘sivella de corretja’²⁹.

Com a variant s’atesta en el manuscrit *noscla* (1v.22, 1v.24, 2r.7, 2r.13, 2r.14, 2r.15, 2r.27), *noscle* (2r.8), del germànic NUSKIL (derivat de NUSCA), recollida per Alart en el seu *Inventari de la Llengua Catalana* en documentació rossellonesa de 1350; en occità antic hi ha igualment *noscla*, i en provençal *nousclo*, *nouscloun*, *nousclau* (*DECat* V, 964b; Coromines, 1997: 357-358)³⁰.

Diminutiu de *noscla* és *moscleta* (2r.21, 2r.24, 2r.26, 2v.10, 2v.13), el qual apareix ja a les *Vides de sants rosselloneses* (Coromines, 1997: 357-358). Tal canvi consonàntic *n* > *m*- és paral·lel al d’algunes formes occitanes (oc. ant. *moscla*, prov. *mouscoulo*, *mouscoulon*, *mousclau*) i al del mot catalanoaragonès *mosqueta* abans citat (*DECat* V, 964b).

—*penchitor* (2r.18), *penchitors* (2r.15, 2r.17, 2r.18). No resulta senzill determinar el significat del mot en el context en què apareix; tanmateix, atès que s’indica que forma part de la *noscla*, podria tractar-se d’alguna mena d’ornament en forma de *penjoll* ‘cosa,

28. No creiem que es pugui relacionar amb l’occità *gachons* ‘testimonis d’una fita’, derivat del verb *gachar*~*gaitar* ‘aguitar’ (Alibert, 1977: 415).

29. En relació amb l’aragonès, veg. Pottier (1948-1949: 180-181; 1950: 54); pel que fa al català, veg. Olivar Bertrand (1961: 252), Español (1984: 128) i Vilar (1988: 331).

30. Aquesta informació que Coromines inclou en el *DECat*, rectifica en certa manera la que havia ofert en la primera versió del seu estudi de les *Vides de sants rosselloneses* de 1943, encara que emprant parcialment les dades recollides per Pottier (1991: 237).

especialment joia, que penja' (*DIEC2*, s.v. *penjoll*), i en concret un ornament equivalent al *penjante* d'arracades que s'anota en alguns textos aragonesos dels segles xv i xvi (cf. Fernández Cuervo, 1969: 320; Villanueva, 2008: 835). Pel que fa a la formació de la paraula, no hi ha dubte que cal relacionar-la amb el llatí *PENDĪCARE*, d'on provenen el cat. *penjar* i el fr. *pencher*; tal vegada es pugui connectar especialment amb la solució francesa antiga *pengier*, de la qual derivaria mitjançant l'afegit del sufix —*TÖRĪU* (amb tractament semiculte), indicador en aquest cas d'element que realitza l'acció assenyalada pel primitiu verbal (cf. Moll, 1952: 295; Badía, 1962: 321).

5. CONSIDERACIONS FINALS

L'inventari de joiells examinat al llarg d'aquestes pàgines reflecteix l'estat general de la scripta catalana del segle XIV, farcida d'arcaïsmes respecte a la varietat actual i amb mínimes fissures dialectals, entre les quals ressurt la confusió en alguns mots de les vocals *a-e* en posició àtona (*orle, perle, noscle, ymaga, imaga*), característica dels parlars orientals del domini catalanòfon. En aquest sentit, hi ha en el manuscrit uns quants elements que permeten plantejar que la filiació lingüística de l'escrivà era justament nord-oriental, potser rossellonesa; són els següents:

—Manteniment de —*n* final en els mots *canton, caraston, gachon, scrivan*.

—Utilització de la forma *dimerces*, amb conservació el grup —*rcr*— dissimilable, present actualment en occità, gascó i no del tot estranya en rossellonès.

—Ús del sistema vigesimal en els numerals, potser per influència lingüística gal·loromànica, on fou general durant l'època antiga: *IIII vints e V perles, IIII vints e XII perles groses, IIII vints e X perles*.

—Aparició de l'adverbi *axí* amb un valor quantitatiu equivalent a *tan* (*XX balays no axí groses, XVI saffirs no axí groses, CXXX perles no axí groses*), i àdhuc introduint una comparació d'igualtat (*VI balays no axí groses com los dits saffirs*).

—Presència de mots de probable procedència occitanofrancesa: *caraston, gachon, penchitor*.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALIBERT, Loïs (1977⁹): *Dictionnaire occitan-français d'après les parlars languedociens*.

Toulouse: Institut d'Études Occitanes.

ALIBÈRT, Loïs (2000): *Gramàtica occitana segon los parlars lengadocians*. Barcelona-

Tolosa: Institut d'Estudis Catalans-Institut d'Estudis Occitanes.

BADÍA, Antonio M.^a (1962): *Gramàtica catalana*. Vol. II. Madrid: Gredos.

BADIA, Antoni M. (1984²): *Gramàtica històrica catalana*. València: Tres i Quatre.

- BADIA, Antoni M. (1994): *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- BRUCART, Josep M. / RIGAU, Gemma (2002): «La quantificació». SOLÀ, Joan (dir.): *Gramàtica del català contemporani. Vol. 2: Sintaxi*. Barcelona: Empúries, p. 1517-1589.
- CANELLAS, Àngel (1946): *Aragón y la empresa del estrecho en el siglo XIV*. Zaragoza: Artes Gráficas E. Berdejo Casañal.
- COLON, Germà (1978): *La llengua catalana en els seus textos. Vol. I*. Barcelona: Curial.
- COROMINES, Joan (1976): *Entre dos llenguatges. Vol. I*. Barcelona: Curial.
- COROMINES, Joan (1997⁵): *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor.
- DAF = ACADEMIE FRANÇAISE, *Dictionnaire de l'Académie Française* <<http://www.academie-francaise.fr/dictionnaire/index.html>> [Consulta: 1 de novembre de 2010-15 de març de 2011].
- DCVB = ALCOVER, Antoni M. / MOLL, Francesc de Borja (1930-1962): *Diccionari català-valencià-balear* <<http://dcvb.iecat.net/default.asp/>> [Consulta: 15-30 d'octubre de 2010].
- DECat = COROMINES, Joan (1980-2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes-La Caixa. 10 vol.
- DIEC2 = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2005), *Diccionari de la llengua catalana* <<http://dlc.iec.cat/>> [Consulta: 15-30 d'octubre de 2010].
- DIÉGUEZ, M. Àngels (2001): *El llibre de cort de justícia de València (1279-1321)*. València-Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ENGUIITA, José M.^a / LAGÜÉNS, Vicente (2002): «Vestiduras y distintivos reales en el Ceremonial de Consagración y Coronación de los Reyes de Aragón». MONTROYA RAMÍREZ, M.ª Isabel (ed.): *Moda y sociedad. La indumentaria: estética y poder*. Granada: Universidad de Granada, p. 207-236.
- ESPAÑOL, Francesca (1984): «El taller de un orfebre medieval a través del inventario de sus bienes». *Tipologías, talleres y punzones de la orfebrería española: Actas del IV Congreso Nacional de Historia del Arte* (Zaragoza, 1982). Zaragoza: Universidad de Zaragoza, p. 107-129.
- FARRENY, M. Dolors (2004): *La llengua dels processos de crims a la Lleida del segle XVI*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FERNÁNDEZ, José Ramón (1986): *Gramática histórica provenzal*. Oviedo: Universidad de Oviedo.
- FERNÁNDEZ CUERVO, Carmen (1969): «Las joyas de adorno personal en inventarios zaragozanos del siglo XVI». *Suma de estudios en homenaje al Ilustrísimo Doctor Ángel Canellas López*. Zaragoza: Universidad de Zaragoza, p. 311-327.
- FORT, María Rosa (1993): «La lengua catalana en documentación del siglo XVI de la Franja Oriental de Aragón: unas actas del Ayuntamiento de Fraga». *II Curso sobre lengua y literatura en Aragón (Siglos de Oro)*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, p. 193-225.
- FORT, Maria Rosa (2000): «Notes lingüístiques a uns documents catalans de Sardenya (s. XIV)». MANINCHEDDA, Paolo (ed.), *La Sardegna e la presenza catalana nel Mediterraneo. Atti del VI Congresso (III Internazionale) dell'Associazione Italiana di Studi*

- Catalani (Cagliari 11-15, octubre 1995)*. Cagliari: Cooperativa Universitaria Editrice Cagliaritana, p. 201-213.
- FORT, María Rosa / CASTAÑER, Rosa María (1999): «Notas lingüísticas y transcripción de los textos en catalán». REDONDO, Guillermo / SARASA, Esteban (coord.): *Libro de privilegios de Fraga y sus aldeas. II. Estudios y transcripción*. Zaragoza: Cortes de Aragón, p. 187-207.
- GIMÉNEZ SOLER, Andrés (1903-1904): «Algunas coronas reales de Aragón». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. Vol. II [Años Académicos CLXXV y CLXXVI]. Barcelona, p. 62-67.
- GIRALT, Javier (1998): *Aspectos gramaticales de las hablas de La Litera (Huesca)*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico.
- GULSOY, Joseph (1993): *Estudis de gramàtica històrica*. València-Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- GULSOY, Joseph (1996): «El tractament de la —n < -N' en català». *Caplletra*. Vol. 20. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 33-82.
- MARÍN, Encarnación (2000): «Joyas reales como garantía de deudas de la Corona de Aragón (siglo XV)». *Aragón en la Edad Media. Homenaje al Profesor Emérito Ángel San Vicente Pino*. Vol. XVI. Zaragoza: Departamento de Historia Medieval, Ciencias y Técnicas Historiográficas y Estudios Árabes e Islámicos (Universidad de Zaragoza), p. 493-503.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1994): *El «Libre de Antiquitats» de la Seu de València*. Vol. II. València-Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (2007): «La formació del plural i la situació del gènere en el *Curial e Güelfa* dins del context del segle XV». *Caplletra*. Vol. 43. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 89-124.
- MASSANELL, Mar (2004): «*Y assò és la veritat*. Transcripció i estudi d'un judici penedenc del primer terç del segle XVII». *Estudis de llengua i literatura catalanes. XLVIII. Miscel·lània Joan Veny. 4*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 23-106.
- MIRALLES, Joan (1984): *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV*. Vol. I. Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics-Editorial Moll.
- MOLL, Francesc de B. (1952): *Gramàtica històrica catalana*. Madrid: Gredos.
- MORAN, Josep (1998): *Cronicó de Perpinyà (segle XIII)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MORET, Maria Teresa (2010): *Documentació notarial aragonesa del segle XIV escrita en català. Edició i estudi grafemàtic*. Zaragoza: Tesi Doctoral inèdita.
- NADAL, Josep M. / PRATS, Modest (1982): *Història de la llengua catalana. 1. Dels orígens fins al segle XV*. Barcelona: Edicions 62.
- OLIVAR BERTRAND, Rafael (1961): «En torno al *Llibre de les Cambres* de Eleonor de Sicília». *Cuadernos de Historia de España*. Vol. 33-34. Buenos Aires: Universidad de Buenos Aires, p. 239-299.

- PanOc* = CASSINHAC, Arve (2005): *Le dictionnaire occitan-français* <<http://www.panoc-citan.org/diccionari.aspx>> [Consulta: 1-15 de març de 2011].
- PEREA, M. Pilar (2005): *Antoni M. Alcover, dialectòleg, gramàtic, polemista*. Barcelona: Fundació Germà Colón Domènech; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel (1998): *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. València: Universitat de València.
- POTTIER, Bernard (1949-1950): «A propos de cat.-arag. *noscleta, moscleta*». *Romance Philology*. Vol. 4. Berkley-Los Angeles: University of California Press, p. 54-55.
- POTTIER, Bernard (1949-1950): «Étude lexicologique sur les Inventaires aragonais». *Vox Romanica*. Vol. 10. Berna: Francke Ag. Verlag, p. 87-219.
- POTTIER, Bernard (1991² [1955]): «Los elementos gascones y languedocianos en el aragonés medieval». *Archivo de Filología Aragonesa*. Vol. 46-47, p. 235-244. Tradució de Pilar García Mouton de «Les éléments gascons et languedociens dans l'aragonais médiéval». *Actas del VII Congreso Internacional de Lingüística Románica (Universidad de Barcelona, 7-10 de abril de 1953)*. Vol. II. Barcelona: Universidad de Barcelona, p. 679-689.
- PRICE, Glanville (1992): «Romance». GVOZDANOVIĆ, Jadranka (ed.): *Indo-European Numerals*. Berlin-New York: Mouton de Gruyter, p. 447-496.
- QUINTANA, Artur (2008): «Les llengües de la documentació de l'Arxiu del Consell de les Paülès d'Isàvena del 1546 al 1667 (I)». *Alazet. Revista de Filologia*. Vol. 18. Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, p. 217-250.
- RASICO, Philip D. (1982): *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*. Barcelona: Curial Edicions-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- RASICO, Philip D. (1993): *Estudis i documents de lingüística històrica catalana*. Barcelona: Curial.
- RASICO, Philip D. (2006): *El català antic*. Girona: CCG Edicions.
- RIDRUEJO, Emilio (1984): «Tres catalanisms (y aragonesismos) sintácticos en *Los doce trabajos de Hércules del Marqués de Villena*». *Archivo de Filología Aragonesa*. Vol. 34-35. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, p. 273-290.
- SEGARRA, Mila (1987²): *Història de la normativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- TINTÓ, Margarita (2005): «Dos fermalls i altres joies d'Alfons el Magnànim, segons un inventari de la Taula de Canvi de la ciutat de Barcelona». *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia. Homenatge de la professora Dra. Carme Batlle i Gallart*. Vol. 26. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 767-773
- VALLS, Ferran / SOLDEVILA, Ferran (2002⁵): *Història de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VENY, Joan (1991⁹): *Els parlars catalans*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.
- VENY, Joan (1993): *Dialectologia filològica*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VILAR, Maria (1988): «Empenyorament de joies i objectes del rei Joan I, fet per la reina Maria de Luna (1396)». *Medievalia. Estudios dedicados al profesor Frederic Udina i Martorell (II)*. Vol. 8. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, p. 329-348.
- VILLANUEVA, Concepción (2008): «El comercio de joyas y ornamentos registrado en las

aduanas del sur de Aragón en el siglo xv». *Aragón en la Edad Media. Homenaje a la Dra. M^{te} Desamparados Cabanes Pecourt*. Vol. 20. Zaragoza: Departamento de Historia Medieval, Ciencias y Técnicas Historiográficas y Estudios Árabes e Islámicos (Universidad de Zaragoza), p. 829-847.

RESUM

En la documentació conservada relativa a la Corona d'Aragó, no és estrany trobar-hi inventaris de joiells dels reis de la cancelleria aragonesa. Un bon exemple es conserva a l'Arxiu Municipal de Saragossa, un manuscrit del segle XIV pertanyent a la Sèrie Diplomàtica, en el qual són descrits dos lots de joies. En aquest article s'ofereix l'edició filològica del text i el comentari dels trets lingüístics més interessants per tal de caracteritzar-ne la *scripta*. S'hi reflecteix l'estat general de la llengua catalana durant el segle XIV, farcit d'arcaïsmes respecte a la varietat actual i amb mínimes fissures dialectals, entre les quals ressurt la confusió en alguns mots de les vocals *a-e* en posició àtona, característica dels parlars orientals del domini catalanòfon; també hi ha uns quants elements que permeten plantejar que la filiació lingüística de l'escriptor era nord-oriental, tal vegada rossellonesa.

MOTS CLAU: història de la llengua, gramàtica històrica, dialectologia.

ABSTRACT

An inventory of royal jewels from the time of James II. Linguistic notes

Among the existing documentation from the Crown of Aragon, it is not unusual to find inventories of jewels belonging to the kings of the Aragonese chancellery. There is a good specimen in the municipal archive of Saragossa, in the form of a fourteenth-century manuscript belonging to the Diplomatic Series, in which two lots of jewels are described. In this article, we offer a linguistic analysis of the text and comment on the most interesting linguistic traits with a view to classifying the style of writing. The script reflects the general state of Catalan in the fourteenth century, with its abundance of archaic forms as compared to the present-day language and negligible dialectal variation, among which we note confusion of unstressed *a-e*, typical of eastern varieties of Catalan. There are also a number of features that suggest that the writer was from the north-east of the Catalan-speaking area, perhaps from Roussillon.

KEY WORDS: history of language, historical grammar, dialectology.